

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV KK 354/2021 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen selkokielen lisäämisen edistämisestä Suomessa ja selkokielisen kyselytunnin järjestämisestä eduskunnassa

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Arja Juvosen /ps näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KKV KK 354/2021 vp:

Miten hallitus aikoo edistää selkokielen lisäämistä Suomessa,

miten hallitus aikoo edistää kansalaisille tärkeiden lakiesitysten ja niiden käsittelyn selkokielisyyttä ja ymmärrettävyyttä ja

aikooko hallitus järjestää ajoittain selkokielisiä kyselytunteja tai muita vastaavia eduskunnan täysistuntoja, joissa selkokielisyys huomioitaisiin?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Selkokieli on yleiskieltä kevyempi kieliversio sekä sisällöltään, sanavalinnoiltaan että rakenteeltaan. Selkokieli ei ole sama asia kuin selkeä kieli. Selkeällä kielellä tarkoitetaan lähinnä selkeää virkakieltä, joka on suunnattu henkilölle, joilla ei ole erityisiä kielellisiä vaikeuksia. Selkokieli on tarkoitettu henkilölle, jolla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä. Selkokielestä ei säädetä Suomen lainsäädännössä. Koska selkokieli ei ole kieli, vaan esimerkiksi suomen tai ruotsin kielen versio, myöskään kielilainsäädäntö ei koske selkokieltä.

Hallituksen kertomuksessa kielilainsäädännön soveltamisesta vuonna 2017 todetaan, ettei selkokielen käytöstä ole toistaiseksi yhtenäistä käytäntöä tai ohjeistusta, ja käyttö on myös hyvin satunnaista julkisissa palveluissa. Kertomuksessa on havainto selkokielen käytön lisäämisen tarpeesta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Sosiaali- ja terveysministeriö on tehnyt selkokielistä viestintää yksittäisistä aihepiireistä tai hankkeista. Selkokielisiä materiaaleja on tehty kansalaisia laajasti koskettavissa asioissa kuten esimerkiksi genomikeskus.fi. Suunnitteilla on selkokielistä viestintää muun muassa vammaispalvelujen lainsäädännön uudistuksesta.

Lainsäädännöstä löytyy säännöksiä selkeästä kielestä. Hallintolain 9 §:n mukaan viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Viranomaisten on ilmaistava itsensä siten, että hallinnon asiakkaan voidaan olettaa ymmärtävän yksiselitteisesti asian sisällön, ja saavan asiasta asian laatuun nähden riittävät tiedot.

Lainsäädännön arviointineuvosto on vuosikatsauksessaan 2020 pitänyt tärkeänä, että lait kirjoitetaan hyvällä yleiskielellä. Arviointineuvoston mukaan hallituksen esitysten ymmärrettävä yleiskieli on hyvän lainvalmistelun olennainen osa. Ymmärrettävä kieliasu osaltaan takaa eduskunnan tiedonsaantioikeutta ja on ehdoton edellytys lain onnistuneelle toimeenpanolle. Arviointineuvosto on huomauttanut, että lainsäädäntöä ei pidä kirjoittaa alan asiantuntijoille, vaan sen kanssa arjessa eläville kansalaisille ja yrityksille.

Oikeusministeriössä asiaan kiinnitetään huomiota osana lainvalmistelun kehittämistyötä. Oikeusministeriö on asettanut ajalle 15.10.2019 – 30.9.2023 lainvalmistelun kehittämisen yhteistyöryhmän jatkamaan poikkihallinnollista yhteistyötä ministeriöiden välillä lainvalmistelun kehittämiseksi. Työryhmän tehtävänä on muun muassa edistää lainvalmisteluohjeiden ja hyvän lainvalmistelumenettelyn periaatteiden noudattamista ja hyvien käytäntöjen leviämistä lainvalmistelussa sekä tehdä aloitteita säädösvalmistelun kehittämisestä. Osana säädösvalmistelun kehittämistä on uudistettu myös lainvalmistelukoulutus. Valtioneuvoston järjestämään koulutukseen kuuluu myös lakikielikoulutusta.

Selkokielen lakiehdotuksen julkaisemisessa on keskeisiltä osin kyse myös viestinnästä. Selkokielen viestintä on hyvä huomioida erityisesti sellaisissa säädöshankkeissa, jotka koskevat laajasti kansalaisia ja erityisesti henkilöitä, joilla on lukemisen ja ymmärtämisen ongelmia tai joiden suomen tai ruotsin kielen taito ei ole vielä kovin hyvä. Myös kansalaisia koskevissa kriisitilanteissa korostuu selkokielen viestinnän tarve. Tietoisuus selkokielen viestinnän tarpeellisuudesta on lisääntynyt ministeriöissä.

Joulukuussa 2020 hyväksytyn Avoimen hallinnon strategian 2030 yksi neljästä painopisteestä on, että avoin hallinto edistää kaikkien oikeutta ymmärtää ja tulla ymmärretyksi. Strategian tavoitteena on ”suunnitelmallinen ja ennakoiva selkokielen (vielä selkeää virkakieltä helpompi kieli-muoto) osaamisen ja määrän lisääminen julkisen sektorin organisaatioissa”. Avoimen hallinnon nykyisessä toimintaohjelmassa (2019-2023) on tavoitteeksi kirjattu, että ”selkeän kielen taidon lisäksi on tärkeää, että hallinnossa on myös nykyistä laajemmin tietoa ja osaamista selkokielestä. Selkokielen tarvitsijoita on Suomessa arvion mukaan jopa 700 000 (Selkokeskus 2019). Toteutetaan e-kurssi selkokielestä. Laaditaan kurssia tukevaa markkinointimateriaalia, joka toimii samalla johdantona selkokieleen. Erityisesti selkokielen osaamisesta hyötyvät ne hallinnonalojen viranomaiset, jotka tekevät suoraa asiakastyötä kansalaisten kanssa tai tuottavat heille erilaisia hallinnollisia tekstejä kuten päätöksiä, lomakkeita tai ohjeita. Tavoitteena on, että selkokielen osaamisen lisääntyminen johtaa myös selkokielen käytön ja selkokielen materiaalin määrän kasvuun.” Selkieli tulee olemaan myös osa avoimen hallinnon tukipakettia, jota juuri päivitetään.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan kuuluvan Kotimaisten kielten keskuksen (Kotus) tehtäviä ovat suomen ja ruotsin kielen huolto, neuvonta ja sanakirjatyö sekä kielenhuoltoon ja sanakirjoihin liittyvä tutkimus. Kotuksen tehtävänä on lisäksi koordinoida saamen kielten, viittomakielen ja romanikielen huoltoa. Kotuksessa on tällä hetkellä neljä erityisasiantuntijaa, jotka muiden toimiansa ohella, eri rooleissa ja vaihtelevassa laajuudessa edistävät selkokieltä ja tekevät yhteistyötä selkoasiantuntijoiden kanssa. Nämä asiantuntijat muun muassa edistävät selkokielen tutkimusta, osallistuvat selkokielen teorian ja määritelmien kehittämiseen, osallistuvat selkokielen asiantuntijoiden kouluttamiseen ja levittävät tietoa ja tietoisuutta selkokielestä osana sidosryhmytyötään ja tieteen yleistajuistamista, sekä viestivät selkokielen tarpeesta ja tilanteesta päätäjille. Selkokielen neuvottelukunta on muun muassa tehnyt selkokielen toimenpideohjelman vuosiksi 2019–2022.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on jakanut selkokirjallisuuden valtiontukea selkokirjojen tekijöille vuodesta 1990 lähtien. Ministeriö tukee selkokielisten ja muun helposti saavutettavan tieto- ja kaunokirjallisuuden tekemistä sekä selkokirjallisuuden tutkimusta kulttuurin ja taiteen määrärahoista. Vuonna 2021 määräraha on 145 000 euroa. Vuodesta 2004 lähtien avustusten myöntäminen on delegoitu Selkokeskukselle, jonka yhteydessä toimiva selkokirjatyöryhmä tekee Kehitysvammaliitolle suositukset tuen jakamisesta.

Selkokieltä hyödynnetään useimmin S2-opetuksessa ja erityisopetuksessa. Selkokieltä tarvitsevat työssään erityisesti luokanopettajat, erityisopettajat, äidinkielen opettajat ja suomi ja ruotsi toisena kielenä -opettajat. Selkokieltä edistetään myös luku- ja kirjoitustaidon hankkeissa. Esimerkiksi Lukuliikkeen avustuksilla on rahoitettu hankkeita, joissa selkokirjallisuus on mukana. Nuorten ja aikuisten lukutaito -hankkeessa rahoitus kohdistuu opettajien kouluttamisen lisäksi koulun tai kirjaston toimintaan.

Opetushallitus rahoittaa parhaillaan useita opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutuksen hankkeita vuosina 2019–2022, jossa selkokieli on hyvin esillä. Esimerkkejä selkokieltä edistävästä hankkeista ovat Kehitysvammaliiton Opetushallituksen rahoituksella järjestämä Saavuta SelkoTeknolla! (vv. 2021—2022) koulutusta. Kohderyhminä ovat vapaan sivistystyön, ammatillisen ja lukio-opetuksen erityisopettajat, opettajat ja ohjaajat sekä S2-opettajat. Hanke yhdistää selkokielen ja saavutettavuuden. Erityistä tukea tarvitsevien oppijoiden tasa-arvo ja yhdenvertaisuus lisääntyvät, kun opettajien selkokieli- ja saavutettavuusosaaminen sekä taito käyttää tieto- ja viestintätekniikkaa vahvistuvat.

Selkokielen tutkimus on vahvistunut viime vuosina. Helsingin yliopisto tarjoaa selkokielistä kursseja. Tampereen yliopiston journalistikoulutuksessa aihe on esillä. Koneen Säätiön rahoituksella perustetun Klaara-verkoston tarkoitus on edistää selkokielen tutkimusta ja opetusta Suomessa.

Verkostossa on ollut muun muassa suunnitteilla verkko-opetuskokeiluja, joissa korkeakouluopiskelijoiden opintoihin voitaisiin lisätä tietoisuutta selkokielestä. Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuurista moninaisuutta koskevaan loppuraporttiin on kirjattu, että selkosuomen ja selkoruotsin käyttöä lisätään eri toimialojen laitosten ja tapahtumien suunnittelutyössä, viestinnässä ja toiminnassa.

Hallitus pitää sekä selkokielen että hyvän virkakielen käytön edistämiseksi tehtäviä toimenpiteitä tärkeinä ja yhteiskunnallista osallisuutta parantavina.

Eduskunnan kyselytunteihin liittyvät ratkaisut ovat eduskunnan päätösvaltaan kuuluva asia.

Helsingissä 23.6.2021

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson